

WIJSGEREN OP DE BEELDBUIS: BEGIN VAN ECHTE SAMENWERKING TUSSEN WETENSCHAP EN TELEVISIE?

De NOS laat acht filosofen van naam naar Nederland komen, om mee te werken aan vier televisiedebatten van elk een uur. Uit Groot-Brittannië komen Sir Karl Popper, Leszek Kolakowski en Sir Alfred Ayler. Uit Frankrijk Henri Lefebvre en Michel Foucault. Uit Noorwegen Arne Naess. Uit de Verenigde Staten Noam Chomsky en Herbert Marcuse. Zij zullen fundamentele vraagstukken belichten op het gebied van cultuur, samenleving en politiek, aldus een persbulletin waarin met gepaste bescheidenheid wordt geconstateerd: „Het is de eerste maal in de televisiegeschiedenis dat een confrontatie van wijsgerige denkbeelden op een dergelijke schaal tot stand komt.”

Een prachtig initiatief, zou je zo zeggen. Zelfs de cultuurpoliticus Willem Drees de Jongere zal er geen bezwaar tegen hebben, dat de openbare middelen aan zoiets worden besteed. Per slot van rekening gaat het hier ook nog eens om een vorm van samenwerking tussen „de wetenschappelijke wereld in Nederland en de NOS-televisie.” Alle Nederlandse universiteiten en hogescholen hebben met de door het bureau Vormingswerk van de Utrechtse universiteit en de Internationale school voor wijsbegeerte ontwikkelde ideeën hun instemming betuigd.

Het doet deugd te vernemen, dat de organisatoren van het project bekendheid met de filosofie van de laatste decennia een voorwaarde achten „voor een beter begrip van de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in onze dagen.”

Tolerantie

Terloops wordt in het persbulletin opgemerkt, dat Nederland zich altijd tolerant heeft opgesteld ten opzichte van een vrije filosofische meningsuiting. „Wetenschap en televisie” willen aan deze „functie van Nederland” een „nieuwe, eigentijdse impuls geven.”

Fons Elders, die met de door hem gepubliceerde interviews met filosofen een paar jaar geleden duidelijk heeft gemaakt, dat filosoferen in helder Nederlands mogelijk is, houdt zich al twee jaar bezig met de voorbereiding van de serie. Alle taboes die op het onderwerp, of enig aspect daarvan, zouden kunnen rusten, heeft hij in 1968 bij voorbaat doorbroken door als eerste Nederlander — misschien wel als eerste blanke man in de wereldgeschiedenis — naakt op het televisiescherm te verschijnen. Nu moet men vooral niet denken, dat ik geze baanbrekende poging om filosofie en maatschappij te integreren, door (onder meer) het ter beschikking stellen van 240 minuten televisiezending op zondagavonden in de voorzomer en de herfst, zou onderschatten. Er kan best iets goeds uit voortkomen. Alleen: de aankondiging doet vrezen dat er toch vooral weer wordt gewerkt aan een prestige-moment.

Mentaliteit

Sinds de laatste aflevering van De Bezetting, nu al een aantal jaren geleden, kan de vaderlandse beeldomroep iets dergelijks wel gebruiken. Sir Kenneth Clarks Civilisation hebben we moeten importeren. De kleine zielen en de dito waarheid stemmen weliswaar tot voldoening, maar aan de relatie tussen wetenschap en volk hebben ze niet zo heel veel bijgedragen.

Heeft L. de Jongs serie documentaires over de jaren '40-'45 de belangstelling en het begrip voor de geschiedenis doen toenemen? Daarover is weinig of niets bekend. Wel kun je dagelijks constateren, dat de aandacht die de televisie besteedt aan de geschiedenis waar we midden in staan, de eigentijdse situatie, vrij willekeurig en oppervlakkig is. Er wordt vluchtig geregistreerd, er worden nogal wat vrijblijvende of maatschappelijk geëngageerde kanttekeningen geplaatst, maar van analyses is nau-

welijks sprake. Laat staan van wezenlijke pogingen tot mentaliteitsbeïnvloeding.

Dat mag toch niet, hoor ik geschokte hoeders van objectiviteitsnormen roepen. Zou dit zo zijn, dan kunnen mensen als Chomsky en Marcuse beter maar wegblijven. En dan zou de zendtijd voor politieke partijen, inclusief die voor de rechtsgeleerde boer Kronenburg, met ingang van vandaag moeten worden ingetrokken. Maar dan zal eveneens op voorhand moeten worden afgezien van alle pogingen om begrip te kweken voor bijvoorbeeld een wezenlijke democratisering van het onderwijs, een actieve bevolkingspolitiek, een economisch beleid waarin het tegengaan van verdere milieuverontreiniging en het wegnemen van spanningen tussen haven en havenots is begrepen, een sociaal beleid dat het volwaardig burgerschap van bejaarden en gehandicapten erkent — enzovoort.

Werkelijk communiceren?

Filosofie heeft waarschijnlijk duidelijker dan enige andere wetenschap iets te maken met mentaliteit. Het voorbeeld van de taalgeleerde Chomsky, die weet wat communicatie waard is — en hoe moeilijk communicatie is te bewerkstelligen — bewijst dit duidelijker nog dan dat van Marcuse. De Groningse lector Nauta, die met de Utrechtse hoogleraar Kuypers en regisseur Kees van Langeraad, de redactie vormt van de serie, heeft bij herhaling uitgesproken dat niet alleen voor de wijsbegeerte geldt, „dat zij niet langer slechts een aangelegenheid is van de universitaire kathedraal en de studeerkamer.” Dit gaat op voor alle takken van wetenschap. Alleen: met incidentele programma's brengt men de wetenschap niet buiten collegezaal, laboratorium en studeerkamer. Zelfs niet als die programma's worden „begeleid” door studieweekends en publicaties. Daarvoor is meer nodig. Het trieste is dat dit nog altijd niet lijkt te

worden ingezien. In Nederland niet, en elders niet. Maar toch vooral in Nederland niet.

Onderzoek naar de vraag, in hoeverre publiciteitsmedia werkelijk communicatiemedia zijn, wordt nog nauwelijks verricht. Onderzoek dus dat betrekking heeft op de wijze waarop mededelingen, vervat in artikelen of programma's, werkelijk overkomen bij het publiek. Waarbij gedacht moet worden zowel aan uitbreiding van kennis en ervaring, als aan correctie van oordelen en normen.

Reflectie

Metingen van aantallen lezers, kijkers of luisteraars; vaststellingen van de aan lezen, televisie kijken of radio luisteren bestede tijd; registreren van „waarderingscijfers” voor bepaalde programma's of programmacategorieën — het zijn in bepaald opzicht onmisbare technieken die toch tot het soort onderzoek dat hier wordt bedoeld maar in verwijderd verband staan.

Natuurlijk is het plezierig, dat de Nederlandse televisie die zich, met uitzondering van Teleac (in een wat ouderwetse „Nuts”-achtige cursus), tot dusver met de filosofie niet heeft ingelaten, nu met dit „machtig” initiatief komt. Maar als het blijft bij een incident, zal er weinig mee zijn gewonnen.

Juist in de relatie tot dit onderwerp is enige reflectie op haar plaats. In bijna twintig jaar heeft de vormgeving van televisieprogramma's geen verandering van betekenis te zien gegeven. Er is niets, dat er op wijst dat de televisie ook maar een begin van wezenlijke mentaliteitsverandering in de hand heeft gewerkt. Het miljoenenpubliek ten spijt.

Het eerste laboratorium, waarin programma-inhoud en -vormen experimenteel kunnen worden beproefd op hun informatie-effect moet nog worden gebouwd. Laten we hopen,

dat de samenwerking tussen „de wetenschappelijke wereld in Nederland en de televisie” waarvan nu zo gemeenplaatsig trots wordt gewaagd, niet beperkt zal blijven tot een vluchtige vrijage.

Snel, maar toch niet zo

We leven in sommige opzichten sneller dan we denken. Een jaar of zeven, acht geleden was Marcuse in Nederland een vrijwel onbekende naam. Over geboortenbeperking werd al wel gesproken, maar de discussie over milieuverontreiniging bleef beperkt tot een kleine kring. De verkeerspolitiek stond in het teken van autowegen met zes of acht rijstroken, kruisingsvrij en met vangrails afgeschermd. Over het openbaar vervoer werd in hoofdzaak in termen van onrendabele lijnen gepraat.

Dat is allemaal veranderd. Maar de samenwerking tussen wetenschap en televisie, die toch in het begin van de jaren '60 ook al onderwerp van discussie was, is nog altijd niet meer dan dat. („Televisiestudio's als onderdeel van inrichtingen van hoger onderwijs kunnen dubbel nut afwerpen: gebruikt worden als productiecentra en als experimenteer- en research-instituten.” schreef ik in het Hollands Maandblad van maart 1964.)

Van harte hoop ik, dat de acht buitenlandse wijsgeren een plezierig verblijf in dit tolerante land zullen hebben. En dat de uitzendingen waaraan zij meewerken niet al te laat in de toch al vermoeiende zondagavondprogramma's zullen worden geplaatst.

Mooi zou het zijn, als dit vriendelijk contact tussen wetenschap en televisie tot een blijvende samenwerking zou uitgroeien. Die zou bijvoorbeeld vorm kunnen krijgen in de oprichting van een interdisciplinair instituut voor het onderzoek naar de werking en effecten van de publiciteitsmedia.